

KÝM JSOU? TYPOLOGIE PROFESNÍCH IDENTIT UČITELŮ ČESKÉ MONTESSORI ŠKOLY

WHO ARE THEY? TYPOLOGY OF PROFESSIONAL IDENTITIES OF CZECH MONTESSORI SCHOOL TEACHERS

Miroslav Jurčík

katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Príspevek prezentuje závery z výzkumu profesní identity učitelů Montessori škol v českém prostředí. S použitím kvalitativního přístupu jsme analyzovali narativní a reflektivní rozhovory osmi pedagogů z Montessori škol v Brně. Výzkum zahrnoval sérii video-recall rozhovorů a videostudií, sledujících fenomény profesní identity učitelů. Výsledky předkládají čtyři typy profesní identity: a) profesní identita tvůrce připraveného prostředí, b) profesní identita tvůrce bezpečného prostředí, c) profesní identita individuální průvodce a d) profesní identita facilitátora samostatného učení. Tato typologie poskytuje hlubší vhled do role učitelů v Montessori školách. Naše výzkumné poznatky přispívají k porozumění motivace učitelů vydávat se směrem k alternativní pedagogice a mohou vést ke změnám v profesní přípravě učitelů.

Klíčová slova: profesní identita; učitel

Abstract

The paper presents findings from research on the professional identity of Montessori school teachers in the Czech context. Employing a qualitative approach, we analyzed narrative and reflective interviews with eight educators from alternative schools in Brno practicing Montessori principles. The research included a series of video-recall interviews and video studies tracking teacher professional identity phenomena. The results present four types of professional identity: a) Creator of Prepared Environment, b) Creator of Safe Environment, c) Individual Guide, and d) Facilitator of Self-regulated Learning. Our research findings contribute to understanding the motivation of teachers to pursue alternative education and may lead to changes in pre-service teacher education.

Keywords: professional identity; Montessori

1 ÚVOD

Tento příspěvek rozšiřuje oblast poznání v problematice profesní identity učitelů Montessori škol. Výzkum profesní identity učitelů zkoumá komplexní souhru osobních zkušeností, vzdělávacích filozofií a sociálních vlivů, které formují vnímání své vlastní role v rámci učitelské profese (Beijaard, 2004). Příspěvek reaguje na absenci českého výzkumu profesní identity Montessori učitelů. Prostřednictvím zkoumání jejich narativů a reflexí se snažíme osvětlit různé způsoby, jakými je utvářena profesní identita v kontextu Montessori (Seldin & Epstein, 2003).

2 TEORIE

Pojem profesní identita učitele (Keiler, 2018; Beijaard et al., 2004) vešel do povědomí odborné veřejnosti v 90. letech 20. století a na přelomu tisíciletí se objevila řada výzkumů na toto téma. I přes dvacetiletou tendenci zabývat se profesní identitou učitelů je její definice stále velmi flexibilní a nejednoznačná. Pokud se na něčem autoři shodují, pak je to dlouhodobost a dynamika utváření profesní identity a také to, že identita se neustále mění a závisí na různých faktorech. Profesní identita je úzce spjata s identitou osobní a je utvářena životními událostmi učitele. Jako soubor vědomostí, kompetencí, činů, přístupů a hodnot, které přesně představují, co znamená být učitel, ji vidí Bolívar a Domingo (2016). V našem výzkumu chápeme identitu jako neustále se měnící (Beijaard et al., 2004), konstruovanou prostřednictvím životních událostí a konstruovanou sociálně.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum využívá kvalitativního přístupu (Hendl, 2008). Výzkumný vzorek se skládá ze osmi pedagogů různých alternativních škol v Brně, realizujících výuku dle principů Montessori pedagogiky. Jako výzkumný nástroj využíváme sérii narativních a reflektivních, tzv. video-recall rozhovorů (Nguyen & Tran, 2013), spolu s videostudií, která sleduje profesní identitu sociálně konstruovanou v rámci výukové jednotky ve třídě. Rozhovory byly kódovány pomocí otevřeného kódování, videostudie byla analyzována pomocí tematické obsahové analýzy (Boyatzis, 1998) a sloužila jako zdroj identifikovaných fenoménů identity pro

další dotazování v reflektivních rozhovorech. Výzkumný vzorek i rozhovory byly sestaveny s přihlédnutím k využití prvků interpretativní fenomenologické analýzy (Smith et al., 2009), která klade důraz na volné vyjadřování informantů tak, aby vynikla jejich žitá zkušenost.

4 VÝSLEDKY

Klíčová zjištění našeho výzkumu představují více typů profesní identity učitelů Montessori. První typ označujeme jako „Profesní identita tvůrce připraveného prostředí“, která představuje, jakým způsobem zkoumaní učitelé chápou koncept připraveného prostředí v rámci Montessori. Úzce související typ „Profesní identita tvůrce bezpečného prostředí“ akcentuje, co je pro učitele v rámci připraveného prostředí zásadní. Další typ nazýváme „Profesní identita individuálního průvodce“, zdůrazňující personalizovanou a citlivou povahu výuky v rámci Montessori filozofie. Posledním typem je „Profesní identita facilitátora samostatného učení“, která přibližuje procesy spojené s podporou samostatného učení ze strany Montessori učitelů, jako se zásadním prvkem souvisejícím s jejich profesní identitou.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Zájem o Montessori pedagogiku na našem území stále roste. Učitelem Montessori školy a jeho profesní identitou se však zabývá minimum prací. Ze zahraničních studií vyplývá, že se profesní identita učitele běžné a alternativní školy liší (Brown & Heck, 2018; Malm, 2004). Představením výše popsaných typologií náš výzkum přispívá k rozšíření cenných poznatků o mnohostranné povaze profesní identity učitelů Montessori. Tato zjištění nejen obohacují chápání různých rolí a perspektiv v rámci komunity Montessori, ale také poskytují základ pro další zkoumání a rozvoj programů přípravy učitelů. Výsledky výzkumu mohou přispět ke změně pregraduální profesní přípravy učitelů a hlouběji porozumět učitelům na Montessori školách.

PODĚKOVÁNÍ

Výzkum je financován v rámci projektu MUNI/A/1496/2023: Aktuální výzvy učitelské profese v České republice. Autor děkuje za poskytnutou podporu.

6 LITERATURA

- Beijaard, D., Meijer, P. C., & Verloop, N. (2004). Reconsidering research on teachers' professional identity. *Teaching And Teacher Education*, 20(2), 107–128.
- Bolívar, A., & Domingo, J. (2016). The professional identity of secondary school teachers in Spain. *Theory And Research In Education*, 4(3), 339–355.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*. SAGE Publications.
- Brown, R., & Heck, D. (2018). The construction of teacher identity in an alternative education context. *Teaching And Teacher Education*, 76, 50–57.
- Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (Druhé, přepracované a rozšířené vydání). Praha: Portál.
- Keiler, L. S. (2018). Teachers' roles and identities in student-centered classrooms. *International Journal of Stem Education*, 5(1).
- Malm, B. (2004). Constructing Professional Identities: Montessori teachers' voices and visions. *Scandinavian Journal Of Educational Research*, 48(4), 397–412.
- Ngyuen, T., & Tran, T. (2013). Mediating teacher professional identity: The emergence of humanness and ethical identity. *International Journal Of Training Research*, 11(3), 199–212.
- Seldin, T., & Epstein, P. (2003). *The Montessori Way: An Education for Life*. Maryland: The Montessori Foundation.
- Smith, J., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. London: Sage.